

De Eraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 29 October 1911. N°. 1765.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonneementen en Advertentieën aan de ADHERENTIE, Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonneementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren en Adverteerders: van f 1 tot f 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van leedogaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

XXXI.

Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.
Rom. II : 36.

Uit het getuigenis, dat de Heere onze God alle dingen gewrocht heeft om Zichzelfs wille, nog versterkt door de apostolische belijdenis, dat alle dingen zijn uit God, door God en tot God, en dat in dit verband Hem „de heerlijkheid toekomt in der eeuwigheid”, volgt rechtstreeks de conclusie, dat dus ook dit ons aardijk en geheel deze wereld, gelijk ze uit zijn Scheppershands voortkwam, God eere moet geven. Dit nu geschiedt niet, en komt niet tot zijn recht, zoo ge stelt, dat, als we zoo zeggen mogen, reeds dadelijk na afloop van de Schepping de val heel ons geslacht en de vloek heel het aardijk verduert. En stelt ge nu in de tweede plaats, dat, na het intreden van val en vloek, al wat voorafging zijn betekenis verloor, en dat het eenige waarop het nu aankwam, was, om den mensch te redden, dan gaat heel de machtige gedachte te loor, dat ook die oorspronkelijke Schepping in het aanzijn trad om Gods naam te verheerlijken, en onderstelt ge, dat de spil waarom ook in de eerste Schepping alles zich wende, niet God was, maar de mensch. Handhaaft ge daarentegen met kracht en klem het getuigenis, dat alle ding alleen en eeniglijk in God zijn bestaansreden vindt, dan volgt hieruit van zelf en rechtstreeks, dat uit hetgeen in de oorspronkelijke Schepping door God gewrocht, gelegd en bedoeld was, vroeg of laat tot Gods eere alles moet openbaar worden en te voorschijn komen. Wat God de Heere bij en onder het scheppen voor zijn eigen eere en voor de verheerlijking van zijn Naam hiernaede op het oog had.

Zelfs kunnen we nog verder gaan en zelfs Gods eere en de verheerlijking van zijn Naam ter zijde zetten, dat toch de stelling waarvoor we opkwamen, blijft doorgaan. Spreuken VIII reikt ons den sleutel om in dit geheimnis in te dringen. Bij ons menschen gaat de zucht om onszelven op den voorgrond te dringen, zoóver, dat we ons vaak inbeelden dat God de Heere zijn onmetelijke Schepping alleen daarom in het leven riep, opdat wij die bewonderen zouden, en dat wij uit het diep besef van onze bewondering Hem daarvoor de eere zouden toebrengen. De onderstelling wordt dan, dat God behoefte heeft aan ons eerbetoen en aan onse eerbetuiging, en dat Hij, om die beide van ons te ontvangen, het heelal schiep. Heel de Schepping wordt dan middel om ons een inzicht in de Majesteit des Heeren te geven, en uit dit ons inzicht in de Majesteit des Heeren moet dan onze lof en onse aanbidding van zijn heiligen naam geboren worden. Nu komt het natuurlijk niet in ons op, te beweren, dat niet ook dit een der doeleinden van de Schepping zou zijn. De Schrift zegt dit duidelijk. Waar we alleen tegen opkomen is de voorstelling, alsof hierin het hoogste, het eenige, het allesbepesende doel van de Schepping lag. Hierteegenover toch stellen we, dat ook al ware er geen engel of mensch ooit geweest, God de Heere toch een luisterrijk heelal had kunnen scheppen, alleen om Zichzelfs wil, om er zelf in te genieten, en er Zich zelf in te vermaken. Dit zeggen nu rust op wat ons in Spreuken VIII werd geopenbaard. Daar toch lezen we, hoe de opperste Wijsheid betuigt, dat nog eer iets geschapen was, toch het plan der gehele Schepping, als we ons zoo mogen uitdrukken, van eeuwigheid af bij God gereed was, en dat in dit plan Gods „dagelijksche vermakingen” waren. „De Heere, zoo luidt dit prachtige woord, besat mij in het beginsel zijns wegs, vóór zijn werken, van toen aan. Ik ben van eeuwigheid gerefild geweest, van den aanvang, van de oudheden der aarde. Ik was geboren als de afgronden nog niet waren, als nog geen fonteynen waren, waar van water. Aleer de bergen ingeest waren, vóór de hemelen was ik geboren. Toen Hij de hemelen bereidde was ik daar. . . . Toen Hij de zee haar perk zette, opdat de wateren zijn bevel niet zouden overschrijden, ja, toen Hij de grondvesten der aarde stelde, toen was ik een voederling bij Hem en ik was dagelijks zijn vermakingen, voor zijn aangezicht spelende, spelende in de wereld zijns aardsrijks.”

Duidelijker en beslister kan niet worden uitgesproken, dat God zijn werk voltooid heeft, niet allereerst om er de eere van het creatuur voor te ontvangen, maar om er zelf in te genieten. Het andere komt er bij, maar is geen hoofddoel. Het vloeit er uit voort en het kon niet uitblijven, maar was op zichzelf niet noodzakelijk, alsof de Schepping zou zijn uitgebleven, zoo dit er niet door ware bewerkt. Het is er mee als met een geniaal kunstenaar op aarde. Een laag staand kunstenaar scheidt zijn kunst om het geld dat er hem voor zal geboden worden. Een kunstenaar die hooger staat, beitelst en penseelt om lof van het publiek in te oogsten. Maar de hoogste kunstenaar ook onder de kinderen der menschen geeft aan zijn schepping inhoud en vorm, noch om 't geld, noch om menschenlof, maar om 't schoone zelf en om er allereerst zelf de bevrediging van zijn dorst naar het schoone in te vinden. Een vaardig, hoog staand geniaal schilder zou naar het palet grijpen, al leefde hij geïsoleerd op een onbewoond eiland; alleen wie lager staat werpt het penseel weg, zoo het publiek niet kan opkomen om hem te bewonderen. Dit mag ook bij den kunstenaar op aarde er wel bij komen, maar de aandrif om 't kunstschoon voort te brengen, moet hem van Hooger toekomen, en moet hem dringen en persen in de eigen borst. Wie iets schreef, of zong, of penseelde of beitelde, en dan vóór alle dingen er naar vischt, wat de critiek, wat het publiek er over oordeelt, en of hem wel eer en lof wordt toegevaaid, zal 't nooit ver brengen. De van God geboren kunstenaar kunstelt om de kunst, en niet om 't wierook dat hem zal worden toegevaaid. Ook dien lof mag hij wel indrinken, en die lof kan hem wel zoet zijn, maar altoos moet 't schoone hem hooger dan bij zelf staan. Niet bij moet 't middenpunt worden, maar altoos planeet blijven, schitterend bij 't licht van zijn Zon. En is dit nu reeds alzo onder menschen, hoe zou 't dan anders bij God zijn? Hoe zou dan de lof van het creatuur voor zijn God ooit hoogste motief der Schepping kunnen wezen? Het is veel meer genade, dat onze God deze lof en eeregezegg van ons aannemen en aanvaarden wil, maar eerste doel en hoofddoel van al 't geschapene is en blijft altoos, dat God zelf er in geniet, dat God zelf er zijn vermakingen in heeft. Als God de nachtegaal in 't woud laat zingen, is dit niet alleen en eeniglijk opdat de mensch 't hooren, en er den Schepper van dien vogel in verheerlijken zou. Of is 't niet alzo, dat de nachtegaal ook dan, ook daar zingt, waar geen menschelijk oor zijn zang beluistert? En is het niet even-zoo waar, dat tal en tal van menschen de nachtegaal beluisteren, zonder dat hun hart zich tot God verheft? God zelf hoort den nachtegaal, dien Hij tot zoo schoone zang bekwaamde, en God geniet er in. Zoals ook de Psalmist jubelt in het gedierte op duizend bergen, dat door geen menschen-oog is bespied en waar Gods eigen vermakingen in zijn.

Niet terloops, maar met vollen nadruk moet er daarom klem op worden gelegd, dat de wereld, gelijk ze uit Gods hand voortkwam, de roeping had om allereerst voor God zelf een oorzaak en bron van Goddelijke verheuging te zijn, en eerst in de tweede plaats te strekken had, om Hem eere te doen toebrengen door zijn creatuur, zoówel omhoog in de wereld der engelen, als hier beneden in de wereld der menschen-kinderen. Daarop was deze wereld aangelegd. Daartoe had God Almachtig zoóveel van zijn schatten en van zijn krachten in deze wereld verborgen, en daarom kan deze wereld haar Voleinding niet vinden, tenzij vóór al door dit wereldgeheel die roem, die lof en eere aan het creatuur was afgedwongen. Om voorshands slechts één ding te noemen. In deze Schepping school ook het vermogen om parels te vormen, en in die volende parels een schitterende pracht te doen uitstralen. Om zich zelf intusschen vormen zich deze parels niet organisch, maar accidenteel in schelpdieren in de Zuidelijke zeeën. Dat is niet toevallig, maar naar Gods bevel. Zijn doel en oele is geweest, dat deze parels zich vormen zouden, veelal uit het paarlemoer, en eerst dan volcinds dit zijn bestemming, zoo de parel voor Gods oog schitterde en, door den mensch opgevischt, bewondering uitlokte. Maar hiertoe moest het dan ook komen, of geheel de parelvoering zou bij het creatuur haar doel gemist hebben. Eenmaal de Schepping tot aanzijn geroepen zijnde, moest er alzo een proces volgen, waardoor al wat in kiem in die Schepping verborgen lag, uit deze kiem allengs tot volle openbaring kon komen. Schatten lagen in die wereld verscholen, en die schatten mochten niet schuil blijven, maar moesten de één voor de ander na aan het licht treden. Er moest uit komen wat God er in gelegd had, omdat eerst bij en door dit uitkomen de macht en de wijsheid Gods haar

verheerlijking vindt. Een eikel is schoon, maar zoo er nooit anders dan elkels waren geweest, en nooit de eikeboom ware opgeschoten, zou er nooit vermoed zijn, wat wonderpracht in dien eikel school. In een geniaal kinderkepe schuilen schatten van wijsheid en denkracht en phantasie, maar dat alles wordt eerst openbaar zoo dit kindeke groeit en zich ontwikkelt en geheel volwassen wordt. En zoo was het met heel de Schepping. Heel deze wereld, nadat ze geschapen was, vormde een onmetelijke schatkamer; een Goddelijk museum, waarin alle hooge creatuurlijke waarden verscholen lagen, maar aanvankelijk zoo, dat het zich alles in duister en donkerheid verborgen hield; en eerst naar gelang bij de ontplooiing en de ontwikkeling van dit alles het licht der historie er over opging, kwam uit wat er in school, ontving alles zijn glorie en werd de Heere onze God er in verheerlijkt. Voor zich zelf genoot de Heere onze God er in van den aanvang af, ja, eer het al uit het plan in de realiteit was overgegaan; maar toen er eenmaal in de engelen en in de menschenwereld creaturen optraden, die deren rijkdom waardeeren konden, moest het alles uit de kiem naar buiten treden, en zoo eerst ontving de Heere onze God van het creatuur de verheerlijking van zijn naam.

Nu voelt men bij eenig nadenken, hoe diep deze overweging in het vraagstuk der Voleinding ingrijpt. Min nadenkend zou men kunnen zeggen: Indien dan reeds in het Paradijs de zonde insloep en de zonde in haar gevolg den vloek met zich bracht, waarom is dan toen niet terstond de toch bedorven wereld op eens en geheel vernietigd? Almachtig als hij is, had God de Heere toch weer onmiddellijk een betere, een geheel nieuwe wereld kunnen scheppen. Het beroep op de uitverkorenen doet hierbij niets af. Ongetwijfeld moet, gelijk onze Kerken belijden, „het getal der uitverkorenen vol worden,” maar wat zou belet hebben dat alle uitverkorenen in het eerste begin geboren waren, en dat alzo aan dezen eisch in een korte spanne tijds volaan werd? Vergeet niet, dat, globaal berekend, ver over de 3000 millioenen personen in één enkele eeuw het levenslicht aanschouwden, ongetreugd nog de millioenen die reeds als kraamkinderen wegsterven. Dit alles zijn uitvluchten, waarvan we op zich zelf de waarheid in 't minst niet verdenken, maar ze lossen het probleem niet voor ons op. Stelt men eenzijdig de Majesteit van de Schepping Gods, en anderzijds de gifklem die intrad, dan doet zich onwillekeurig de vraag voor: Had het zondige proces niet sneller kunnen verlopen, en had niet terstond daarna deze wereld een einde kunnen nemen? We rekenen nu reeds met 60 eeuwen die verlopen, had dit proces niet in veel, veel minder tijd kunnen aflopen? Die vraag is zelfs zoózeer gewettigd, dat gedurig en telkens weer de Christelijke Kerk zich de vraag gesteld heeft, of de wederkomst des Heeren niet binnen zeer korten termijn aanstaande was. In de eerste twee eeuwen heeft die vraag gedurig zelfs heel het kerkelijk leven beheerscht. Reeds in de dagen der apostelen kwam ze gedurig op. En al verloor ze daarna lange jaren haar betekenis, toch dook ze telkens weer op, zoo dikwijls harde vervolging de gemeente verwijfelen deed aan een verdere roeping op deze aarde. En voorzooel meer vrede toestaan daarop volgde, zijn er toch al eeuwen door kleine groepen en secten opgestaan, die onder den naam van *Latterday saints*, of wat ook, de nabijzijnde wederkomst des Heeren weer sterk op den voorgrond plaatsten, en zelfs meenden te kunnen uitrekenen, binnen hoe vele jaren ze te wachten stond. Een loop der dingen, waarbij tevens zij opgemerkt, dat, neemt men eenmaal dit standpunt in, tal van uitspraken der Heilige Schrift, ja meer dan één woord van Christus zelf, dit inwachten van een schier onmiddellijk Voleinding schijnen te begunstigen. Reken met alleen met de Christelijke hope, d. w. z. bekommert men er zich niet om, hoe 't met de wereld gaat, en trekt men al zijn aandacht saam op de één groote gebeurtenis die de zaliging en verheerlijking der uitverkorenen zal volbrengen, dan is het volkomen te verstaan, dat een veel vroeger afloop der dingen schier moet worden ingewacht. Met allen eerbied gezegd, valt 't op dit standpunt tegen, dat het leven dezer wereld eeuw in eeuw uit altoos stil door blijft gaan. Van daar dan ook, dat de Kerk, door dien gestadigen voortgang verward, zich als Kerk steeds meer van de Wederkomst van Christus heeft losgemaakt, om zich, geheel te verliezen in haar zorg voor het leven hier beneden. Met de Schrift voor zich, kon

ze het zoo heel anders zich hebben voorgesteld. Nu men zich in de daardoor opgewekte verwachting zag teleurgesteld, trok men later zijn aandacht van dit geheele probleem af. En zoo is het te verklaren, dat zoo duizenden en duizenden geloovigen, leven en sterven, zonder schier ooit met heiligen ernst over de Voleinding der dingen te hebben nagedacht, of althans er te hebben in geleefd.

Ware het van de ure af dat de zonde insloep en de Genade redding verspreidde, er uitsluitend om te doen geweest, om dieredding te laten doorwerken bij hen voor wie ze bestemd was, dan ware er geen reden denkbaar geweest, waarom het verloop der eeuwen zoo pijnlijk tragisch zich moest voortbewegen, en zoo schier zonder eind aanhouden, en de eigenlijke, natuurlijke reden waarom het zoo moest en niet anders kon, nam men in zijn gedachtenwereld niet op; eenvoudig omdat men het groote wereldprobleem eeniglijk uit het oogpunt van den mensch bezag, en verzuimde dit probleem allereerst met den Schepper zelve in verband te zetten. Een menschelijk kunstenaar die een machtig kunststuk onder handen nam, b. v. een majestueus schilderstuk, zou, bijaldien een vergissing zijnerzijds, of een hand van buiten af, of zelfs een dier, toen het bijna af was, het zoo schand, dat het niet meer te redden was, heel het doek kunnen verbranden en een nieuw doek op het paneel spannen. En dit zou hij daarom kunnen, omdat het doek phantasie toonde, en geen realiteit. Bij een vader en moeder daarentegen kan dit weer niet. Is uit den echt van vader en moeder een prachtkind geboren, en wil het ongeluk, dat een accident intreedt of ook een val dit kindeke wondt en schendt, dan kunnen ze daarom niet dit kindeke vernietigen, denkende een ander kind kan plaatsvervanger zijn; maar moeten ze aan dit verwonde en geschonden kind hun zorg en hun liefde wijden. En wat alzo, op zekeren afstand, reeds onder menschen zou gelden, geldt in volstrekte wijze van wat God door zijn Almacht had voortgebracht. Wat Hij schiep, was volle realiteit. Toen dan ook deze reële wereld door zonde en vloek in haar proces gestoord werd, kon niet eenvoudig het bestaande worden te niet gedaan, om door een nieuw kunstproduct te vervangen te worden. Zoo moge de kunstenaar op aarde doen, maar zoo doet de Opperste Kunstenaar niet, omdat Hij niet alleen Kunstenaar, maar tevens Bouwmeester is. Wat reël tot aanzijn werd geroepen, moet zijn verloop hebben, moet zijn proces volbrengen; en wat ook intreden moge om het in dit proces te storen, niets mag te loor gaan van wat God schiep om er Zich zelf in te verheerlijken. En welke redding ook wordt aangebracht, altoos moet het zoo zich voordoen, dat het oorspronkelijke, waarop die redding wordt toegepast, er niet bij te loor ga, maar er in uitkome en er zijn herstel in vinde. Door nu dit uit het oog te verliezen en hiervan het oog af te trekken, heeft de kring der geloovigen zich al spoedig een vervals onjuiste voorstelling van den loop der dingen, die te komen stond, gevormd, en hierdoor nooit schier tegenover de dingen die te komen staan, het geheel juiste standpunt kunnen innemen.

Toch is het stuk der Voleinding noch in noch door te denken, tenzij men van de Schepping uitga, en het werk der Schepping opvatte gelijk zich dit in de Heilige Schrift aan ons voordoet. De Voleinding is niet een plotseling, buiten verband met wat voorafgaat, intredend feit, maar in vollen zin *voleinding*, d. w. z. het is de afloop van wat voorafging, het besluit van het verledene, de ruste waartoe het proces der ontwikkeling leiden moet. Ontkend wordt hiermee natuurlijk niet, dat er, zoo de Voleinding nadert, niet een transcendentiaal element bij dezen loop der dingen zal bijkomen. Wat toch anders is de wederkomst des Heeren dan een ingrijpen van boven? Alleen maar worde vastgesteld, dat die ingrijping van boven niet op elk ingedacht oogenblik kan of mag komen, maar toeven moet en toeven zal, tot dat het proces zoóver zal zijn voortgeschreden, dat nu de ingrijping van boven kan plaats hebben. Om een juiste toebereiding te verkrijgen, kan men het water niet nemen op elk gegeven oogenblik van zijn verwarming, maar moet het genomen worden op 't oogenblik dat het kookt. Reeds bij de bereiding van het ei komt dit uit. Afgewacht moet 't oogenblik, dat de verwarming van het water het kookpunt bereikt heeft, en eerst dan is het geschikt om het ei op te nemen. En al is dit voorbeeld nu uit lagere levensfeer genomen, toch licht het de zaak toe. Bedoeld wordt te doen uitkomen, waarom de

Wederkomst des Heeren niet op elk denkbaar oogenblik kan intreden, maar gebonden blijft aan een bepaalde ure, en die bepaalde ure nu werd vastgesteld niet door een geheel willekeurige beslissing, maar moest zijn die ure, waarop het wereldproces zoóver zal gevorderd zijn, dat het de ingrijping van boven in zich op kan nemen. Het is er mee als met de rijping van een vrucht. De vrucht moet, om genoten te worden door een hand van buiten geplukt worden, maar die hand kan niet ingrijpen voordat het proces van groei genoegzaam gevorderd is. Vroeger ingrijpen zou eenvoudig de vrucht verdueren en haar rijpen onmogelijk maken. Aan deze wet nu is ook de Parousie des Heeren onderworpen. Niet alsof God de Heere door een vreemde macht gebonden ware, want Hij zelf en niemand anders bepaalde zoówel den gang van het proces als de wijze van ingrijping. Er wordt alleen in uitgesproken, dat God de Heere zichzelf gelijk blijft. Zoals Hij het proces in den aanvang van heel zijn Schepping instelde, zoo handhaaft Hij dit proces ten einde toe, en wanneer Hij ingrijpt om wat geschonden werd te herstellen, brengt Hij dit herstel zoo aan, dat de voor het proces bestelde orde geëerbiedigd blijft.

Juist dit echter maakt den loop der historie voor ons zoo vaak ondoorzichtig; iets wat niet alleen zoo is, maar alzo door God bedoeld is. Niets anders toch spreekt zich uit in de betuiging van Jezus, dat niemand het einde berekenen kan, en dat niemand de ure kent, waarin de Voleinding komen zal; niet alleen onder de menschen niet, maar ook niet onder de engelen; ja dat zelfs de Zoon die ure niet kent, en dat ze alleen bekend is aan den Vader zelf. Voor een normaal, geregeld proces nu geldt dit niet. Zelfs zijn er tal van dingen, waarvan wij het proces en het einde met tamelijke zekerheid vooruit berekenen kunnen. Als het zaad aan den akker is toevertrouwd, weet de landman met vrij stellige zekerheid, wanneer de ure van den oogst zal intreden. Wie een kind opvoedt weet vooruit, met welk jaar het aan een hoogeschool kan worden toevertrouwd. Kennis van het object dat het proces doorloopt, van den aard van het proces, en van den aard van zijn voortbeweging wetligt vermoedens die in den regel uitkomen. Het beleid, waarmee verantwoordelijke Staatslieden de toekomst tegen gaan, rust dan ook op een verwachting, die door de kennis der dingen gewettigd wordt. Als er nu van de Wederkomst des Heeren met zooveel nadruk staat, en wel in een woord van Jezus zelf, dat hieromtrent alle kennis ons ontgaat, dat elke gissing hieromtrent faalt, en dat we hieromtrent niets dan onze volstrekte onkunde hebben te belijden, dan ligt hier vanzelf in, dat in dit proces zoódanige voortgang heerscht, dat de gang ervan ons ontsnapt. En vraagt men nu waaraan dit is toe te schrijven, dan ligt het antwoord voor de hand. Dit ligt hieraan, dat hier tweemaal weesfel door elkaar wordt gestrengeld, en dat die dooreenstrengeling voor ons oog het verloop geheel verward.

Tweemaal weesfel. Hiermee is bedoeld, dat er niet alleen een proces van het Genadewerk plaats grijpt, maar dat onder dit verloop van het werk der Genade doorgaat en moet doorgaan het verloop van de natuurlijke dingen, gelijk die van den aanvang af in de Schepping verordend waren. Zelfs zou men van drieërlei weesfel kunnen spreken, en nog afzonderlijk op het proces der zonde wijzen, hoewel dit derde proces ook zeer wel in het tweede kan worden opgenomen, daar het proces der genade zich in alles aan het proces der zonde aansluit. Wil men daarentegen ook deze twee onderscheiden, dan komt men ook deze drie factoren te staan, die ook bij krankheid zich voordoen. Bij den kranke is te rekenen 1°. met zijn natuurlijke constitutie, 2°. met de krankheid die intrad, en 3°. met de genezing die wordt aangebracht. Nu zijn er zeer zeker medicijnmeesters die zich opherpen, en die met het meeste vergeten te rekenen, en alleen vragen naar de krankheid en het middel ter genezing. Echte, wetenschappelijke geneeskunde daarentegen doet zoo niet. Die gaat juist veel meer van de kern der zaak in het gezonde lichaam uit, gaat eerst daarna tot het onderzoek van de krankheid over, en brengt bij de bepaling van de geneesmethode deze beide factoren in rekening. En dit nu grijpt ook hier plaats. Gelijk onder krankheid toch de gewone organische werking van hart en nieren moet doorgaan, zoo ook moet bij de redding der kranke wereld, onder het reddingsproces het natuurlijke leven zijn verloop hebben. Doch het proces van dit leven, dat in de Schepping bedoeld was als normaal en

enkelvoudig, is nu tengevolge van zonde en vloek gecompliceerd door de werking van een geheel anderen factor, en komt nu de reddende hand om het gevaar voor het leven te stuiten, dan komt hier nog een derde proces bij; deze drie processen schuiven voor en door elkander; en juist hierdoor ontstaat wat voor ons menschen niet anders op te vatten is, dan als een *verwarring*. De draden van dit drietel proces strengen zich in het weefsel door elkaar, en dit belet ons zoo gedurig voortbeweging met juistheid waar te nemen, en haar gang met juistheid te constateren. Doch laat men nu, om door die verwarring niet vermoeid te worden, den eersten factor eenvoudig loopen, dan doet men precies wat de kwakzalver doet, die naar de gegevens van het lichaam geen onderzoek instelt, en eenvoudig symptomatic het uitkomend kwaad poogt te bestrijden.

Hier tegen nu gaat ons protest. Zoo mag men niet doen, omdat de loop der dingen van het Paradijs af niet zoo was, ook nu zich zoo niet aan ons oog vertoont, en, voor zoover te oordeelen valt, ook in de toekomst zich zoo niet zal ontwikkelen. Naar luid van Schrift en Historie staan de evolutie van de zonde en van de reddende Genade niet los naast de evolutie van het natuurlijk leven. Veeleer grijpen alle drie deze evoluties steeds weer in elkaar. Men mag daarom niet zeggen, de kennis van de zonde en de genade is mij genoeg. Immers de kiem van de zonde onderstelt als uitgangspunt de kiem van het natuurlijk leven, en de genade opereert niet met geneesmiddelen uit verre landen, maar met middelen die op de natuurlijke factoren berekend zijn, en mee in verband staan, en er kracht aan ontleenen. Ook hier werkt, wat we in het natuurlijk leven *reactie* noemen.

Koud water is, dank zij de reactie, een uitnemend middel om de bloedwarmte naar de huid te lokken, en zoo kon ook Augustinus van een *felix culpa*, d.i.: Hoe heerlijk werkt de schuld! spreken. Maar, geheel hiervan afgescheiden, is het rekenen met de natuurlijke factoren daarom geboden, omdat in de oorspronkelijke schepping de majesteit Gods was ingelegd, en geheel afgescheiden van wat den mensch overkomt, aan God den Heere de glans van diens majesteit niet mag onttrokken worden. Zoo wat in zijn Schepping verborgen was, kortweg te loog ging en geen tijd kreeg om uit te komen, zich te openbaren, en den roem onzes Gods groot te maken, zou-Gode betwist worden en ontnomen worden, wat hem als Schepper toekomt. Het onderzoek naar de elischen, hierdoor aan het natuurlijk leven gesteld, moet daarom niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats strekken, om te beter den aard der kracht te bepalen, maar allereerst op het doel gericht zijn, om te doen verstaan dat God de Schepping schiep om Zich-zelfs wil, en om de eere, die uit die Schepping Hem toekomt, Hem niet te laten ontgaan.

DR. A. K.

„Hij verborgen“.

Zij maken listiglijk eenen heimelijken aanslag tegen uw volk, en vernedert u tegen u verborgen. Ps. 85: 4.

Jaël verborg Sisera in de tente, en Obadja verborg voor Izebel's woede honderd profeten, vijftig bij vijftig, in een spelonk. Door Jesaja wordt het Moab zelfs aangezegd, dat het de verdrevenen uit Gods volk verbergen en niet verraden moet. En vooral in de eeuwen van toen, toen de moordenaar zoo vaak vrij spel had, gold het verbergen van een vervolgde en nagejaagde als heilige plicht van bloedverwantschap en gastvrijheid. Een plicht die zoals bij Jaël *misbruikt* kon worden, maar die anders steeds in eere was, en in het toenmalig leven niet kon worden ontbeerd.

Dit beeld nu van het verbergen van een vervolgde, zoo dat wie hem najagt, hem niet treffen kan, brengt Psalmist en Profeet gedurig op den Heere onzen God over. Dan heet het, dat wie den Heere verbergt, bij Hem schuilt; dat onze God voor zijn volk een hoog vertrek is; dat de beïjlder van zijn naam in Hem een Rotsteen vindt, in welks spelonk men zich verbergen kan voor den vervolger. Hij, die in de schuilplaats des Allerhoogsten is geseten, d.w.z. in veiligheid is, vernacht dan in de schaduw des Almachtigen. Men vlucht en vindt redding in het verborgene van Gods Tente. Uitwendig wordt dit genomen, als er staat, dat toen J. Jakim last gaf om Jeremia en Baruch te doden, dit hem niet gelukte, want, zoo lezen we verder, „de Heere had hen verborgen“. In dien uitwendigen zin bidt ook de Psalmist: „Heere, verborg mij voor hun heimelijken raad“, of roemt in Psalm 49: 2: „In zijn pijlkoker heeft Hij mij verborgen“. Maar hooger klimt deze zelfde gedachte, als het heet: „Verborg mij onder de schaduw uwer vleugelen“; als de zanger roemen mag: „Hij verborgt mij in het verborgene van zijn Tente“, of zelfs mag jubelen: „Gij verborgt hen in het verborgene uws aangezihts“.

Doch in wat vorm ook bezegd, altoos verstaat de Schrift onder „de verborgenen des Heeren“ zijn uitverkorenen, zijn geheiligen, zijn kinderen op aarde, die aan haat en vervolging ten prooi, overvallen, uitgeroeid en vernietigd zouden worden, indien niet de Heilige zijn beschermende hand over hen ophief, met zijn vleugelen hen dekde, en ze voor den vijand onvindbaar en onaanstaaft maakte.

Nu kan het zijn, dat de Heere zijn kind verbergt voor een aardigen vijand, — kan zijn dat Hij zijn heilige verborgt voor een aan al van Satan, en het kan zijn, dat Hij zijn getrouwen verborgt voor geestelijke verleiding van zijn laatste, maar de grondgedachte blijft altoos dezelfde. Er ligt altoos in, dat Gods lieve kind vervolgde en nagejaagd wordt; dat, wéld hij gevonden en gegrepen, hij zichzelf niet zou kunnen verweren noch redden; en dat nu zijn trouwe God en Vader hem onvindbaar maakt, zoodat de hittigheid van den vervolger niet aan hem koelen kan; en dat het niet tot strijd en worsteling komt, maar dat de aanval zelf wordt afgewend en afgekeerd. En in zijn diepten zit wat dit altoos hierdoor

bewerkt, dat God de Heere zijn kind naar zich toe trekt, het in zijn tente binnenlaat, en het in zijn eigen schuilplaats *verborgt*.

Dit heeft nu in het uitwendig leven gedurig plaats, zonder dat we 't zelf weten, of althans het eerst later merken. Dan is er iets kwaads tegen ons bedacht; er zijn ons strikken gespannen, waarin men ons zou gevangen hebben; er zijn ons lagen gelegd, die op onzen ondergang waren gemunt; en van dit alles merken wij zelf niets, maar God zag het, en Hij, onze trouwe Vader, was het die dit Beilaststuk verijdelde. Eerst later, eerst van achteren ontwaren we dan het gevaar, waarin we verkeerd hebben, en het is deze zalige ervaring die ons een inzicht in Gods beschermende genade geeft, die verre uitgaat boven wat we zelf op 't oogenblik ontdekken. Zoals een moeder waakt bij de sponde van haar kranke lieveling, en afwacht wat die lieveling zelfs van verre niet gissen kan, zoo waakt ook onze trouwe Vader over ons, in lief en leed. En het is hierdoor, dat we eerst allengs helder beseffen krijgen van de zorgende, trouwe liefde van onzen God, die verre uitgaat boven wat we aan liefde in ons zelf bespeuren. Een mystieke trouw onzes Gods, die zich eerst hiernaams geheel voor ons ontsluit.

Maar hoe hoog deze afwering van 't uitwendig leed ook staan moge, toch is dit nog niet de Verberging waarvoor we het innigst en vurigst hebben te danken. Leed en ongeval valt hard, maar ze kunnen ons vermoedeloos en door die zelfvernederen heiligen. Doch heel anders staat het met de gifte die op ons innerlijk sielsleven is gemunt, en die satan gedurig voor ons scherpt. Het bangste toch in satan's aanvallen is dat we er bijna nooit op verdacht zijn; dat we wel bidden „Verlos ons van den Booset“, maar er eigenlijk toch den ganschen dag nauwelijks het flauwete vermoeden van hebben, dat er een pijl van zijn boog op ons hart gericht wordt, en dat satan juist hiervan misbruik maakt, om ons te vernietigen te treffen. Dit nu ziet ons laatste niet, maar God ziet het. En dit niet alleen, maar onze God weet ook, of de op ons gemunte pijl van satan ons wonden zou, of af zou snuiten op de vastheid van onzen heiligen ernst. Zoo dit laatste, dan laat de Heere den aanval vaak toe, opdat we door het afsilaan van satan Hem verheerlijken zouden. Maar zoo het eerste, dan neemt Hij ons uit het gevaar weg, en het komt; maakt ons in zijn schuilplaats voor satan onvindbaar. En dan vliegt de pijl wel, maar, we zijn verborgen bij onzen God, en onze ziel blijft bevestigd.

En diezelfde trouwe bescherming wordt ook ons deel, als satan 't niet zelf op ons munt, maar onzen laatste als instrument gebruikt, om ons in trouw aan onzen God te doen te kort schieten. Dit nu geschiedt niet slechts een enkel maal, als bij hooge uitzondering, maar herhaalt zich telkens. Dan port satan zoo iemand aan, om den verleider of de verleiderster bij ontspreken. Daartoe kiest hij niet den eerste den beste uit, maar juist zulk een instrument onder menschen, als het grootste gevaar voor ons oplevert. E. van gript van tweeën één plaats. Of zulk een door satan gebruikt instrument wat het, wil het ook, en legt het opzettelijk op ons verlaten toe, of wel satan gebruikt den verleider onder menschen als een machine; wat dan zeggen wil, als iemand, die 't zelf niet bedoelt om ons te val te brengen, maar die door satan misbruikt wordt, om ons tot zonde te verlokken en tevens zelf met ons in zonde te vallen, soms zelfs zoo dat de persoon die ons verleidt, het voor meenen kon, dat hij 't goed met ons voor had.

Ging dit alles nu open, oprecht en roedweg toe, zoo zou verweer nog mogelijk zijn, ook al staat onze ziel zwak. Maar juist dit is niet zoo. Het gaat alles door strikken en lagen, en daarin raakt onze ziel dan verward. Traid hier dan ook geen hulp tusschen beide, zoo zou er niet één kind van God zijn, dat niet reeds in het eerste jaar van zijn toebereiding geheel wegzonk en straks bedolven lag onder eigen schuld. Maar daartoe komt het niet. En dat dit niet gebeurt, ligt alleen daaraan, dat God de Heere ons, als zijn kind, *verborgt* Zoo verborgt, dat de verleider geen vat op ons krijgt, en ten slotte volstrekte ongevankelijkheid ons hart voor den aanbrenner der verleiding wat men noemt *immunus*, d.i. ontfbaar, maakt.

Erst gaat dit dan onbewust toe. Dan zijt God het aankomen, wij niet, en dan snijdt God den aanval af, en Gods kind en de verleider met elkaar in aanraking kwamen. Maar zoo blijft het niet. Allengs ontsluit de Heere dit geheim voor zijn getrouwen. Dan zien ze het gevaar, als 't opkomt, maar nog op genoegzamen afstand. Dan zijn ze het afgeleerd om op eigen kracht te vertrouwen, en in overmoed aan den verleider handslag te geven. En dan treedt de hoogere zielsbestendigheid in, dat Gods kind voor het zielegevaar dat dreigt, een open oog heeft, zoodra het opkomt naar zijn God vlucht, en niet rust noch slijt er bij in de schuilplaats des Almachtigen zich in zekerheid weet. En dan eerst wordt de geestelijke overwinning op satan en op onzen menscheleken verleider behaald. Dan toch weet ieder voor zichzelf, of hij tot de *verborgenen* des Heeren behoort, en zoo ja, wat zou hij dan nog vrezen. Dan overnacht hij in de schaduw des Almachtigen en is juist hierdoor voor satan en zijn satellieten onder menschen *immunus*.

DR. A. K.

Amsterdam, 27 Oct. 1911.

Een lezer van dit blad, die lidmaat der Hervormde Kerk is, voelt zich blijkbaar gegriefd, omdat we onlangs er op waken, hoe deze Kerk in ledental de laatste jaren hard achteruit is gegaan, terwijl de Gereformeerde Kerken niet onbelangrijk in het aantal harer leden zijn toegenomen. Vooral onze opmerking, dat de Hervormde Kerk, wanneer deze achteruitgang blijft voortduren, na niet al te langen tijd door de Roomsche Kerk zal overvleugeld worden, sette bij hem kwaad bloed. Hij ziet hierin alleen een zekere *Schadenfreude*, een lust om aan de Hervormde Kerk iets onaangenaams te zeggen.

Mogen we hierop antwoorden, dat waar we uitvoerig de uitkomsten der jongste volkstelling in ons blad hebben besproken, omdat dit voor de kennis van de ontwikkeling der kerkelijke toestanden in ons vaderland van belang is, het toch niet aangang daarbij de Hervormde Kerk onvermeld te laten. Als talrijkste Kerk neemt ze in ons vaderland nog altoos een zeer belangrijke positie in. Een groot deel van

het religieuze leven van ons volk wordt door haar geleid. Wie een onderzoek instelt naar de resultaten der volkstelling, kan haar niet buiten bespreking laten.

Dat de resultaten van dit onderzoek voor de Hervormde Kerk zoo ongunstig zijn uitgevallen, was heusch niet onze schuld. We hebben de cijfers meegedeeld, en die hebben gesproken. Zelfs hebben we met opzet ons onthouden van een aanwijzing der geestelijke oorzaken, die in de Hervormde Kerk tot dezen achteruitgang hebben geleid. Ons doel was alleen om de feiten te constateren.

Natuurlijk kunnen we er niet rouwig over wezen, dat blijkens deze statistische gegevens, een niet onbelangrijk deel van de leden der Hervormde Kerk zich in dit tiental jaren bij de Gereformeerde Kerken heeft gevoegd. Leedvermaak schuilt hier niet achter; wél de overtuiging, dat het plicht is van alle Gereformeerden om met de Synodale organisatie te breken. Indien de afbrokkeling der Hervormde Kerk dan ook alleen aan de Gereformeerde Kerken ten goede kwam, zouden we hierin slechts stof tot dank kunnen hebben.

Waar de cijfers echter uitwijzen, dat dit niet zoo is en zeker een niet minder groot getal leden der Hervormde Kerk verlaten heeft, om zich bij allerlei secten te voegen wier aantal met den dag grooter wordt, of zich op te geven als tot geen Kerkgenootschap te behorende, achten we dit wel een treurig verschijnsel. En ons doel was wel degelijk om de Hervormde Kerk hiervoor te waarschuwen. Het wordt tijd, dat de oogen der Hervormde Kerk opengaan voor dit gevaar. Valse gerustheid is het ergste kwaad.

Gaat men de officiële verslagen na, die de Hervormde Synode telkens publiceert, dan schijnt het alsof er geen wolkje aan de lucht is. Na ja, een vijf en twintig jaar geleden heeft de Hervormde Kerk een kleine afdeling ondergaan, maar sinds weder alles pais en vree. Het aantal leden, dat thans de Hervormde Kerk verlaat, bedraagt nauwelijks een paar honderd leden, en wordt ruimschoots opgevoerd door het aantal nuwelingen leden dat ze won. Die geflatteerde balans krijgt de Hervormde Kerk, door nog altoos mé te rekenen alle namen, die op haar officiële lidmatenboeken staan. De jongste volkstelling heeft aangetoond, hoe weinig deze cijfers betrouwbaar zijn. De Hervormde Kerk heeft in tien jaar feitelijk een kwart miljoen leden verloren, en het was ook aan te wijzen, waar deze leden gebleven waren. Het grootste deel bleek met allen godsdienst te hebben gebroken.

Eigenaardig is het, dat niet één blad van Hervormde zijde, voor zoover we konden nagaan, tot dusver een ernstige bespreking aan deze droeve resultaten, die de volkstelling voor de Hervormde Kerk aan 't licht bracht, gewijd heeft. Zelfs de naakte cijfers werden niet meegedeeld. Zulk een struisvogelpolitiek kan de Hervormde Kerk weinig baten; ze zal haar integendeel veel eer schade doen. Nog niet zoo lang geleden namen deze bladen wel een onjuiste statistiek over, waaruit bleek, moest dat de Gereformeerde Kerken in haar ledenaantal stationair bleven. Ook vindt men in deze bladen wel telkens voorstellingen, dat het in onze Gereformeerde Kerken er zoo bitter droog uitzielt; dat de prediking geesteloos is; dat de Kerken leeg loopen; dat broedertwint onverteert, en dat menigen zucht om naar de Hervormde Kerk terug te keeren. E. daartegenover wordt er dan in geromd hoe de Hervormde Kerk weer wordt opgebouwd, hoe haar kerkgebouwen weer gevuld zijn, hoe ze toeneemt in kracht en getal. Maar nu de volkstelling aan het licht bracht, hoezeer de Gereformeerde Kerken in leden zijn toegenomen en hoe hard de Hervormde Kerk achteruitgang, wordt hierover gezwezen. Het was daarom noodig dat de *realiteit* eens in het licht werd gesteld. Dat de Hervormde Kerk in Amsterdam, de hoofdstad van het land, niet alleen relatief in verhouding tot de toename der bevolking achteruitgang, maar ook *absoluut*, is een zoo bedenkelijk teken, dat men ook van Hervormde zijde deze feiten toch wel eens ernstig onder de oogen mag zien.

De Ethische richting in ons vaderland heeft zich steeds gekenmerkt door zekere vaagheid en onbepaaldheid. Wat ze eigenlijk wilde, was uiterst moeilijk te zeggen. Een vast credo had ze niet. Ze was noch modern noch Gereformeerd. Ze trad kritisch op tegen de Heilijdsen der Kerk en tegenover de Heilige Schrift, maar ze ging ook niet geheel mede met de moderne wereldbeschouwing. Zoodra men echter na al deze negatieve verklaringen haar positief vroeg, wat ze dan wel geloofde, bleef ze het antwoord schuldig. Of liever, ze gaf niet één antwoord, maar zoveel antwoorden als er personen waren, die een zekere invloedrijke positie innamen. En deze antwoorden liepen onderling weer zoover uiteen, dat het zeer moeilijk viel uit al deze schakeeringen een Gesamtbeeld te vormen.

Prof. Dr. I. van Dijk, de bekende hoogleraar te Groningen, die onder de hedendaagse ethische theologen zeker niet de minste plaats inneemt, heeft getracht op de Groninger predikantenconferentie duidelijk te maken, wat dan de ethische richting geloof. Volgens hem. — We ontleenden dit verslag aan de *Nieuwe Rotterdammer*, — waren er vier centrale punten, waarbij een ethisch theologe onwrikbaar blijft staan: 1. de Godsdeed; 2. de opvatting der zonde; 3. de plaats van Christus; 4. het kritisch standpunt ten opzichte van de Heilige Schrift.

Nu zeggen deze vier punten op zich zelf nog niets, want ook de moderne heeft een Godsdeed, houdt er een opvatting der zonde op na, kent een zekere plaats aan Christus toe en staat kritisch tegenover de Schrift. Zullen deze vier punten dus dienst

doen als onderscheidingsteekenen, dan komt alles op de *nadere toelichting* aan. Maar juist op deze nadere toelichting, zegt Prof. van Dijk, moet ge niet te vast staat maken. Al staat ieder ethisch theologe „onwrikbaar“ vast op deze punten, hij gunt toch aan elk ander ethisch theologe volle vrijheid om ze anders toe te lichten. „Wij spreken bij ons, zegt hij minzaam, *ieder voor ons zelf*“. Welk wat onduidelijk merkte Dr. Schokking in de *Gereformeerde Kerk* op, dat Prof. van Dijk dat laatste wel als *vrijde punt* aan de voorgaande had mogen toevoegen. Het is misschien het éénige punt, waarin de ethische theologen geheel met elkaar akkoord gaan.

Maar al krijgen we dus toch feitelijk weer een subjectieve opinie te hooren en geen *credo*, wat Prof. van Dijk meendeel heeft zeker belang genoeg om er kennis van te nemen. Wat het eerste punt, de Godsdeed betreft, verklaart hij dit:

De Godsdeed is een van de beste middelen om een of ander samenstel van gedachten in de kern te toetsen. Wij ethici zijn wars van alle agnosticisme en alle monisme. Wij kennen de bekoring, die zulking der pantheïstische Godsdeed, maar wij hebben haar verzaakt. God is ons een distincte persoonlijkheid, onderscheiden van zijn schepping en van zijn schepel, den mensch. God is a se, Hij is, die Hij is. De oude en vooral de nieuwere gereformeerden hebben zeer onvruchtbaar gespeculeerd over de onvereenkomst van God. Hier is de ware souvereiniteit: God is er, ook als wij er niet waren. Op het standpunt der louter immanente vereenheit men alles, en wordt God niet anders dan een schoone verheffende idee, een naam voor allerlei ideale stevig in ons. Werkelijke religie, toch iets anders dan religieuzeïteit, val hier logisch weg. Daartegenover houden wij vast aan Gods onderscheiden persoonlijkheid. In zijn twee centrale predikaten zijn ons de heiligheid en de liefde. Dit is niet anders dan de Christelijke Godsdeed. Of wij niet weten hoeveel theoretische moeilijkheden in het vasthouden aan Gods distincte persoonlijkheid liggen opgelost? Oas antwoord is: wij weten het ook wel. Maar men brenge ons een godsdienst-wijzegeerig standpunt, waaraan geen theoretische zwagheden verbonden zijn! Dooi jarenlang nadenken zijn wij op dit punt uiterst gevoelig geworden. Als men ons al te dikwijls spreekt van het Oeindige of van den Oeindige of van het Overwinnen, of, erger nog, van den Oeigheit, trekken wij den rug in en missen wij de echte warmte en innigheid.

Wat de opvatting der zonde betreft, zeide hij:

Ook en vooral op dit punt gaan de geesten uit elkander. Wat is er al ongelofelijk veel gehoeitiseerd over het probleem der zonde, over haar ontstaan, haar raadselachtige aanwezigheid in de wereld, zijn wij theoretisch er positief wel een streep verder gekomen? Sprak van een. Daarom sprak hij ook van de opvatting, hij bedoelt het praktisch, het leven aannemende opvatting der zonde. De zonde is, de vreeselijke macht, die ons ketent en rampzalig maakt, die het zoet van den hoonig uit het leven van Gods schepselen wegneemt. Wij leggen daarom allen nadruk op de vraag: hoe staan wij praktisch tegenover de zonde, tegenover haar realiteit? Uit zijn aard is spr. „keering van alle krasse, overvragende, boven aardische termen, die minder dan niets zijn, maar onze diepste ervaring sluit samen met het soberwoord van Paulus: „Wij allen derven de heerlijkheid van God.“ Spr. is van oordeel dat de mensch van nature diep zondig is, en dat hij „keering, verlossing noodig heeft. De mensch niet deze of die mensch, niet de zondaar of ondere van onze straten, maar ieder mensch, ook wat men noemt de zedelijk hoogstaande mensch. Isen teekent ons in Brand een zedelijk hoogstaand man, en wat doet Brand? Door di zedelijk hoogstaand, maar zonder eenige ontferming, vermoordt hij zijn gansche omgeving. Men toetse zijn innerlijk leven eens aan het ook veel bewonderde woord van Paulus: „als ik de lief niet heb, roo ben ik niets.“ De ethische wijzen de opvatting der zonde als louter afwezigheid van het goede, als een nog niet zijn van wat behoort te zijn, als louter te kort en gebrek af. Zij poneeren de zonde als formeele ongezondzaamheid aan God, als overtreding van zijn geboden, als